

UNIVERSITETET I OSLO

KANDIDAT

XXXXXXX

PRØVE

JUS1211 1 Privatrett II

Emnekode	JUS1211
Vurderingsform	Individuell skriftlig prøve
Starttid	11.06.2026 07:00
Sluttid	11.06.2026 13:00
Sensurfrist	30.06.2026 21:59
PDF opprettet	02.07.2026 10:09

Seksjon 1

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
---------	--------	-------------

Informasjon om oppgavesettet

Informasjon eller ressurser

Seksjon 2

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
1	Svar til oppgave 1	Langsvar
2	Svar til oppgave 2	Langsvar

Oppgave 1 (antatt tidsbruk 3 timer)

Peder Ås og Marte Kirkerud var samboere. De flyttet sammen i 2004, kort tid etter at de begge var ferdige med sine studier. Marte hadde datteren Kari, født i 2001, fra et tidligere forhold. Sammen fikk de sønnen Ole i januar 2005. Peder og Marte kjøpte en enebolig sammen i 2010. De tok i fellesskap opp et lån og skjøt inn felles sparepenger. I forbindelse med kjøpet av eiendommen inngikk Peder og Marte en samboeravtale hvor det blant annet ble avtalt at eneboligen var sameie mellom dem med like sameieandeler.

I 2015 arvet Peder en hytte på fjellet etter sin mor. Hytta ble til stor glede for hele familien. Martes datter, Kari, som var et stort talent i langrenn, elsket å være på hytta og å utnytte det fine skiterrenget i fjellområdet rundt hytta.

Familien var ivrige til både å gå langrenn og til å stå slalåm. I mars 2020 reiste familien på skiferie til Ischgl i Østerrike. På turen hjem merket Marte at hun var alvorlig syk. Hun hadde fått en svært aggressiv variant av korona og ble lagt i respirator på Rikshospitalet da de kom hjem til Norge. Marte døde etter en uke i respirator.

Peder sto igjen med ansvaret for en sønn på 15 år og en belånt enebolig. Han ønsket å sitte i uskifte med Ole, men han ville skifte med Kari som nettopp hadde flyttet hjemmefra og som trengte penger til studier. Peder tok opp et lån på 500 000 kroner med pant i hytta for å finansiere utbetalingen av arv til Kari. Etter å ha betalt ut Karis arv, valgte Peder å sitte i uskifte med Ole. I uskifteboet inngikk den felles boligen med innbo og Martes 12 år gamle Volvo. Etter Martes død var Peder dessuten eneansvarlig for boliglånet på 2 000 000 kroner. Boligen var verdt 3 500 000 kroner da uskiftet ble etablert. Bilen og innboet var verdt til sammen 500 000 kroner.

Etter det forferdelige som hadde skjedd med Marte, mistet Peder interessen for skisport. Han hadde ikke lenger glede av å bruke hytta. Ole var heller ikke særlig interessert i vintersport lenger. Kari var imidlertid fortsatt veldig interessert i ski, og hun brukte hytta mye. Peder så på Kari som en datter, og han ville at hun skulle ha noe etter ham. Han bestemte seg for at Kari skulle få hytta. I februar 2023 overførte Peder hytta til Kari. Peder satte imidlertid som vilkår at Kari overtok pantegjelden på 500 000 kroner. Hytta hadde på overdragelsestidspunktet en bruttoverdi på 2 000 000 kroner. Boligen var fortsatt verdt 3 500 000 kroner. Innboet og bilen, som i mellomtiden var byttet med en nyere modell, var fortsatt verdt 500 000 kroner. Peder hadde ikke betalt ned noe på boliglånet etter at Marte døde, så boliglånet var fortsatt 2 000 000 kroner. Peder fortalte ikke Ole at han hadde gitt bort hytta. Ole var jo ikke interessert i fjellhytta.

Sommeren 2025 vant Peder 500 000 kroner i Lotto. Han bestemte seg for at han ville gi pengene til Kari slik at hun kunne betale ned lånet på hytta. Ole spurte Peder om de skulle ta seg en luksuriøs sommerferie for noen av pengene fra lottogevinsten. Peder svarte da at han hadde gitt pengene til Kari, slik at hun kunne betale ned lånet på hytta. Ole ble rasende på faren. Han syntes det var forferdelig at Peder hadde gitt bort arven etter farmoren uten å si fra til ham. Nå hadde han dessuten gitt bort enda en betydelig gave.

Ole bestemte seg for å gå til søksmål mot Peder og Kari for å få gavene omstøtt. Han mente at Peder ikke kunne gi bort så betydelige gaver når han satt i uskifte. Hvis han ikke fikk gavene omstøtt, måtte han uansett ha rett til å få tilsvarende utdelinger som Kari hadde fått fra Peder for å kompensere for forskjellsbehandlingen mellom dem.

Peder og Kari motsatte seg kravene fra Ole. De hevdet at det ikke var noe til hinder for at Peder kunne gi bort hytta selv om han satt i uskifte. Pengegaven alene var for liten til at den kunne omstøtes. De mente også at man ikke kunne legge sammen verdien av flere gaver. Kari hevdet dessuten at hun var i god tro. Hun visste ikke at Peder faktisk satt i uskifte. Hun hadde jo fått morsarven sin da Marte døde. Peder avviste også Oles krav på tilsvarende oppgjør. Han mente at en utbetaling til Kari ikke ga Ole krav på tilsvarende oppgjør.

Drøft og avgjør de prinsipale og subsidiære spørsmål oppgaven reiser.

Oppgave 2

Teori / domsanalyse (antatt tidsbruk 3 timer)

Spørsmål 1 (antatt tidsbruk 1,5 timer)

Gi en oversikt over hovedtrekkene ved grensedragningen mellom eiendomsavståelse og rådighetsbegrensninger etter norsk rett, og hvilke konsekvenser skillet har.

Spørsmål 2 (antatt tidsbruk 1,5 timer)

I Rt-2004-1985 fastslo Høyesterett at lovbestemmelsen om barns fiskerett i lov om lakse- og innlandsfisk (l. 47/1992) § 18 ikke innebar et erstatningsbetingende eiendomsinngrep. I avsnitt 65 til 69 i dommen tar Høyesterett stilling til grunneierens anførsel om at bestemmelsen er i strid med EMK protokoll 1 artikkel 1 (P 1-1), og kommer til at det ikke er tilfelle:

«(65) [Grunneieren] har også gjort gjeldende at bestemmelsen om barns fiskerett i lakse- og innlandsfiskloven § 18 er i strid med P 1-1, som gir rett til vern om eiendom. I norsk oversettelse lyder bestemmelsen slik:

«Enhver fysisk eller juridisk person har rett til å få nyte sin eiendom i fred. Ingen skal bli fratatt sin eiendom unntatt i det offentlige interesse og på de betingelser som er hjemlet ved lov og ved folkerettens alminnelige prinsipper.

Bestemmelsene ovenfor skal imidlertid ikke på noen måte svekke en stats rett til å håndheve slike lover som den anser nødvendige for å kontrollere at eiendom blir

brukt i samsvar med allmennhetens interesse eller for å sikre betaling av skatter eller andre avgifter eller bøter.»

(66) Denne protokollen, som er av 20. mars 1952, gjelder som norsk lov, semenneskerettsloven § 2 nr. 1 bokstav a, og den går ved motstrid foran bestemmelser i annen lovgivning, jf. lovens § 3.

(67) P 1-1 inneholder tre ulike regler. Første ledd første punktum inneholder prinsippregelen, som er en generell bestemmelse hvor prinsippet om respekt for eiendomsretten kommer til uttrykk. Annet punktum i første ledd inneholder avståelsesregelen, om at ingen skal bli fratatt sin eiendom unntatt i det offentliges interesse, og da på visse betingelser. Endelig gir annet ledd uttrykk for kontrollregelen, blant annet om statens rett til å kontrollere bruk av eiendom. De to siste reglene skal forstås i lys av det generelle prinsippet i den første regelen, jf. for eksempel EMDs dom 21. mai 2002 i saken Jokela mot Finland, (sak nr. 28856/95) (EMD-1995-28856) avsnitt 44.

(68) Staten har sterkt fremhevet den nevnte kommisjonsavgjørelse i Banér-saken (EMD-1985-11763) som retningsgivende også for vår sak. Eierne av de store svenske innsjøene hadde måttet tåle at allmennheten ved lov ble gitt rett til fritt fiske med håndredskaper. Loven inneholdt en erstatningsregel begrenset til faktisk inntektsbortfall. Kommisjonen fant at allmennhetens fiskerett innskrenket eiernes rett til å utnytte sine eiendommer, men at det ikke hadde skjedd noe brudd på det prinsipp om forholdsmessighet mellom allmennhetens interesser og retten til eiendom som også vil gjelde når denne bestemmelsen skal anvendes.

(69) EMD har gitt statene et vidt skjønnsmessig spillerom når et inngrep skal vurderes mot bestemmelsene i artikkel 1. Dette gjelder hva enten dette skjer i forhold til avståelsesregelen eller kontrollregelen. Slik saken ligger an er det ikke nødvendig for meg å ta stilling til hvilken av disse to regler som kommer til anvendelse. Det er heller ikke nødvendig å gå nærmere inn på spørsmålet om kommisjonsavgjørelsen fra 1989 i Banér-saken bør være retningsgivende. Hensett til det beskjedne inngrep den norske lovbestemmelsen om barns fiskerett gjør i grunneiernes adgang til å utnytte sin eiendom, bestemmelsens generelle karakter, karakteren av de offentlige interesser som har båret frem denne regelen, dispensasjonsmuligheten etter § 18 fjerde ledd og den adgang domstolene har til å prøve forvaltningens vedtak, kan jeg vanskelig se det annerledes enn at det i dette tilfellet ikke har funnet sted noen krenkelse av P 1-1.»

Besvar følgende spørsmål:

a) Høyesterett støtter i stor utstrekning tolkningen av EMK P 1-1 på praksis fra deneuropeiske menneskerettsdomstolen (EMD). Gjør rede for hvorfor praksis fra EMD er en sentral rettskilde i norsk rett.*

b) I avsnitt 67 nevner Høyesterett de tre reglene som P 1-1 inneholder, herunder desåkalte avståelses- og kontrollreglene. I avsnitt 69 finner Høyesterett imidlertid ikke grunn til å ta stilling til hvilken av reglene som får anvendelse, idet man kommer til at EMK P 1-1 i alle tilfeller ikke er krenket.

Ut fra det Høyesterett sier i avsnitt 69, og din kunnskap om EMDs tolkning av P 1-1: Hva mener du er grunnlaget for at Høyesterett ikke fant det nødvendig å avgjøre

hvilken av reglene som får anvendelse? Gi en kritisk vurdering av Høyesteretts begrunnelse for dette.

Alle spørsmålene skal besvares.

* Høyesterett nevner også en avgjørelse fra den nå opphevede europeiske menneskerettskommisjonen, som tidligere behandlet klager fra private parter for brudd på EMK. Praksis fra Kommisjonen skal ikke det ikke gjøres særskilt rede for.

1 Svar til oppgave 1

Skriv svaret ditt her. Endringer blir lagret automatisk.

Twistens parter er Ole på den ene siden og hans far Peder og halvsøster Kari på den andre siden.

Ole krever prinsipalt at gavene som Peder har gitt Kari - en hytte med tilhørende lån, og en Lotto-gevinst på 500 000 kr - blir omstøtt. Subsidiært krever Ole å få tilsvarende utdelinger for å kompensere for gavene.

Peder og Kari motsetter seg både Oles prinsipale og subsidiære krav.

Utgangspunktet er at det mellom samboere foreligger full avtalefrihet, med de begrensninger som følger av lov. Retten til å sitte i uskifte etter samboer følger av arveloven (al.) § 32. Begrensningene som følger av at man som lengstlevende samboer forvalter uskifteboet følger av lovens kapittel 6. Blant annet innebærer begrensningene at avdødes livsarvinger er tilstrekkelig ivaretatt.

1. Kan Ole kreve gavene omstøtt?

Peder gir Kari hytta og Lotto-gevinsten med umiddelbar virkning, og det legges til grunn at gavene får realitet for ham i levende live. Dermed er gavene livsdisposisjoner, jf. al. § 40. Dette har betydning fordi utgangspunktet ved livsdisposisjoner er at giver har full råderett over egen formue. Ved livsdisposisjoner må altså ikke arvelater ta hensyn til sine livsarvinger. Som følge av dette er utgangspunktet at Peder kan gi bort "arven etter farmoren" uten å si ifra til Ole, da pliktdelsreglene i al. § 50 ikke kommer til anvendelse ved livsdisposisjoner.

Annerledes stiller det seg når det er snakk om en arvelater som sitter i uskiftet bo. I slike tilfeller er utgangspunktet også at gjenlevende samboer rår som eier over alt som tilhører uskifteformuen, jf. al. § 37 første ledd. Imidlertid følger det av § 37 tredje ledd at det finnes begrensninger på adgangen til å gi gaver, tilsvarende reglene som gjelder for uskifte mellom ektefeller i al. § 23.

Av al. § 23 første ledd følger det at lengstlevende ikke uten samtykke fra arvinger kan gi gaver som står i misforhold til formuen i uskifteboet. Loven gir ikke holdepunkter for å vurdere hva som kvalifiserer til "misforhold". Dermed er det nødvendig å se hen til rettspraksis.

Det følger av HR-2022-2157-A avsnitt 67 at gaver som tilsvarer under 10 % av uskifteformuen i utgangspunktet er uproblematisk. Motsatt er gaver som tilsvarer 30 % av uskifteformuen i utgangspunktet problematiske. I alle tilfeller må det gjøres en konkret vurdering, men dette gjelder særlig i "faresonen" mellom 10 og 30 %. Nevnte dom gjelder uskifte mellom ektefeller etter al. § 23, men det er intet som tilsier at den ikke også kan anvendes på saker mellom samboere etter al. § 37.

Av al. § 23 annet ledd åpnes det for omstøtelse av gaver. Det oppstilles to kumulative vilkår som alle må være til stede dersom omstøtelse skal være mulig. Det første vilkåret er at det er snakk om "en gave av uskifteformuen". Annet vilkår er at mottakeren "forsto eller burde ha forstått" at gaven er i strid med reglene i første ledd.

Det er på det rene at det i vår sak ikke er innhentet samtykke fra Ole. Det er også på det rene at gavene samlet overstiger 30 % av uskifteformuen, dersom hytta og Lotto-gevinsten ikke er

del av denne. Dette fordi uskifteformuen er totalt 2 millioner kr (gjeld trukket fra), hytta er verdt 1,5 millioner kr (gjeld trukket fra), og Lotto-gevinsten er verdt 0,5 millioner kr. Dersom hytta og Lotto-gevinsten må anses å være en del av uskifteformuen slik at uskifteformuen til sammen er 5 millioner, er hytta i faresonen mellom 10 og 30 %, mens Lotto-gevinsten kun er 10 %.

Peder og Kari anfører at man ikke kan legge sammen verdier av flere gaver. Dette synes å være en feilaktig oppfatning, jf. HR-2022-2157-A avsnitt 70. Her fremheves det at det ved forholmessighetsvurderingen vil være relevant om gjenlevende ektefelle tidligere har foretatt utdelinger som har redusert boets verdi. Derfor må det "være klart at tidligere utdelinger i det minste kan trekkes inn ved helhetsvurderingen", jf. nevnte avsnitt.

De avgjørende spørsmålene er om hytta og Lotto-gevinsten er del av uskifteformuen, og hvorvidt Kari visste eller burde ha visst at gavene var i strid med al. § 37 jf. 23 første ledd.

1.1 Er hytta en del av uskifteformuen?

Hva som inngår i uskifteboet følger uttrykkelig av faktum. Det er kun snakk om den felles boligen med innbo og Martes bil. Imidlertid følger det av al. § 32 første ledd bokstav b at også "fritidsbolig med innbo som tjente til felles bruk for samboerne" kan inngå i uskifteboet.

Spørsmålet er om hytta holdes utenfor uskifteboet, eller om den felles bruken gjør at den inngår i uskifteboet.

På den ene siden har hytta tjent til felles bruk for samboerene, slik beskrevet i al. § 32. Hytta har "vært til stor glede for hele familien", og det er sågar Kari, som er Martes særkullsbarn, som synes å ha hatt mest glede av den. Det fremgår også av faktum at Peder ser på Marte som en datter, og i hans øyne har det dermed vært en kjernefamilie bestående av to voksne og to barn, som har brukt hytta. Hytta fremstår dermed i stor grad som en familiehytte og ikke en hytte til Peders egne bruk.

På den annen side, er utgangspunktet ved samboerskap at hver sameier eier sitt, med mindre annet er avtalt. At man ikke ønsker felleseie, kan jo være selve grunnen til at man velger å ikke inngå ekteskap.

I vår sak er det klart at hytta er ervervet som arv etter Peders mor. Det fremkommer ikke av faktum at hytta er nevnt i en ev. oppdatert samboeravtale. Følgelig skal det mye til at det stiftes sameie i hytta mellom Peder og Marte. Det følger av dommen innatt i Rt. 1982 s. 1102 at det kreves "særskilt grunnlag" for at eiendeler som samboere erverver under samlivet blir sameie. Slike særskilte grunnlag kunne være at utgifts- eller arbeidsfordelingen mellom samboerne tilsier at noe annet ville være urimelig, eller at økonomien er så sammenblandet at det ikke er mulig å si hvem som eier hva, jf. Rt. 1984 s. 497.

Det finnes ikke holdepunkter i faktum som tilsier at Marte har ervervet sameie i hytta. At hytta holdes utenfor uskifteboet fremstår følgelig rimelig.

Delkonklusjonen er at hytta ikke er en del av uskifteformuen.

Videre må det vurderes hvorvidt Lotto-gevinsten kunne gis til Kari.

Peder og Kari anfører at pengegaven i seg selv er for liten til at den kan omstøtes. 500 000 kr i gave, dersom uskifteformuen til sammen (med hytta og gevinsten) er verdt 5 millioner kr, er ganske riktig kun 10 % av uskifteformuen og dermed på grensa for faresonen, jf. HR-

20222157-A. Dersom det legges til grunn at hytta ikke er en del av uskifteformuen, slik det er konkludert med ovenfor, er beløpet klart innenfor faresonen.

Det avgjørende spørsmålet blir også her hvorvidt Lotto-gevinsten er en del av uskifteformuen etter al. § 23 annet ledd.

1.2 Er Lotto-gevinsten en del av uskifteboet?

Det er på det rene at Peder vant i Lotto fem år etter Martes død. Uskifteformuen er for lengst etablert. Dessuten faller verdi som Lotto-gevinsten klart utenfor lovens ordlyd. Al. § 32 første ledd gir gjenlevende samboer rett til å sitte overta felles bolig og innbo uskiftet etter bokstav a, samt bil og fritidsbolig etter bokstav b.

Verdier som Lotto-gevinst kan etter lovens ordlyd ikke inngå i en uskifteformue mellom samboere.

Delkonklusjonen er at Lotto-gevinsten ikke er del av uskifteboet.

1.3 Forstod Kari eller burde hun ha forstått?

Dette spørsmålet er subsidiært, da det ikke gjør seg gjeldende dersom hytta og Lottogevinsten ikke er del av uskifteformuen.

Kari anfører at hun var i god tro, og ikke visste at Peder faktisk satt i uskifte. Etter al. § 23 er, som tidligere skrevet, gavemottakers gode tro et vilkår for at gaven ikke kan kreves omstøtt.

Spørsmålet om god tro må vurderes konkret og er tidligere kommet til behandling i Høyesterett. I dommen inntatt i Rt. 1997 s. 1037 var mottakeren ikke i god tro, da han *visste* at faren satt i uskifte. Det legges til grunn at Kari ikke visste, og der må følgelig settes en terskel for vilkåret "burde ha forstått". Dette må vurderes konkret i den enkelte sak, og det må legges til grunn hva en normal, oppegående person ville hatt forutsetning for å vite.

På den ene siden, er det forståelig at Kari trodde boet mellom sin mor Marte og hennes samboer Peder var skiftet. Hun hadde selv fått sin del, og fikk så vidt vi vet ingen konkrete opplysninger som skulle tilsi noe annet enn at hele boet var skiftet. Marte og Peder var ikke gift, og utgangspunktet er dermed at de som samboere har hver sine midler. Det finnes ikke holdepunkter i faktum som tilsier at Kari kjente til samboeravtalen mellom dem. Dermed var det nærliggende å anta at Martes midler ble skiftet da hun døde.

På den annen side, burde kanskje Kari ha skjont at boet ikke var skiftet mellom Peder og Ole. Ole var samboerens felles barn, og overfor slike har man både som gjenlevende ektefelle og samboer rett til å sitte i uskifte. Etter Martes død ble Peder boende i det felles huset med tilhørende innbo. Dette var en indikator på at boet var uskiftet, da Kari ikke uten videre kunne regne med at Peder ville hatt råd til å bli boende dersom boet var skiftet. Dessuten inngikk også Martes bil i uskifteboet. At Peder også satt igjen med denne antydning nok at boet ikke var skiftet.

Den subsidiære delkonklusjonen er at Kari ikke var i god tro.

Konklusjon på hovedspørsmålet er at gavene ikke kan omstøtes.

2. Kan Ole kreve tilsvarende utdelinger?

Ole anfører subsidiært at dersom han ikke har krav på å få gavene omstøtt, må han uansett ha rett til å få tilsvarende utdelinger som Kari hadde fått fra Peder.

Peder avviser dette kravet.

Etter al. § 50 har livsarvinger rett på en pliktdel av arven, tilsvarende to tredeler av formuen etter arvelateren. Arvelater plikter likevel ikke å sette av mer enn 15 G til hver av sine livsarvinger, jf. § 50 første ledd annet pkt. Dersom pliktdelen reduseres ved dødsdisposisjoner (testament) kreves lovhjemmel eller samtykke fra livsarvinger, jf. annet ledd.

Livsarvinger er ikke beskyttet mot livsdisposisjoner og selv om slike i enkelte tilfeller vil føles svært urimelig, er det ikke grunnlag i lov for å protestere mot disse.

Imidlertid finnes regler for gjenlevende samboers rett til å disponere over uskiftet bo, slik det er redegjort for tidligere i oppgaven.

Ole har rett på en pliktdel av arven etter Marte, som er i farens uskiftebo. Dersom Peder reduserer Oles pliktdel og skjevdeler midlene fra boet slik at det kun er Kari som får sin pliktdelsarv, er fordelingen ulovlig.

Ole har også rett på en pliktdel av det Peder etterlater seg ved sin død. Imidlertid kan Peder ikke protestere når faren ved livsdisposisjoner reduserer dette beløpet betraktelig.

Det legges til grunn at Peders gaver til Kari ikke tas fra uskifteboet. Følgelig har ikke Ole rett på kompensasjon for disposisjonene, selv om de føles urettferdig.

Konklusjonen er at Ole ikke kan kreve tilsvarende utdelinger.

Ord: 1831

2 Svar til oppgave 2

Skriv svaret ditt her. Endringer blir lagret automatisk.

Spørsmål 1

Rett til fast eiendom er en grunnleggende rettighet, og som utgangspunkt har man full råderett over egen eiendom etter norsk rett. Samtidig har myndighetene en utstrakt makt både til å underlegge seg fast eiendom og til å begrense eieres rådighet over egen eiendom.

Selv om det kan virke urimelig overfor enkeltmennesket at stat kan tvinge en eier til eiendomsavståelse eller pålegge begrensninger i rådigheten, er det svært mange gode samfunnsmessige formål som kan godtgjøre dette. Blant annet kan staten behøve en bit av et jorde for å bygge en nødvendig vei, eller Stortinget kan finne det rettferdig og riktig at også de som ikke eier en tomt ved vannet, kan få bruke kyststier og strender til friluftsmål. Det første tilfellet er et eksempel på eiendomsavståelse (ekspropriasjon), mens det andre tilfellet tjener som eksempel på rådighetsbegrensning. Foreløpig kan skillet virke klart, men vi skal senere se at det finnes eksempler på kompliserte grensetilfeller.

Lovverket

Staten har som nevnt vidtgående makt både til å ekspropriere og til å nedlegge rådighetsbegrensninger, men også for staten finnes det grenser. Etter Grunnloven § 105 skal den som eier en eiendom og må avgi hele eller deler av denne, få full erstatning. Grunnet norsk grunnlovskonservatisme er ordet "bør" beholdt, selv om det følger av sikker rett at det i dag betyr "skal". For denne oppgaven er ordet "avgi" sentralt, da ordet etter normal språklig forståelse avgrenser mot tilfeller der eiendomsretten ikke avgis, bare begrenses.

At rett til eiendom er gitt Grunnlovs vern og er del av kapittel E om menneskerettigheter, sier mye om hvor sterkt retten til eiendom står i norsk rett. Dessuten finner vi også retten til eiendom i den europeiske menneskerettighetskonvensjonens protokoll P 1-1. Også denne bestemmelsen er gitt forrang i norsk rett, jf. menneskerettsloven § 3. Mens formuleringen "avgi rørlig eller urørlig eiendom" i Grunnloven trekker opp et skille mot rådighetsbegrensninger, har det vært mer omstridt hvorvidt "possessions" i EMK P1-1 også omfatter rådighetsbegrensninger. At ordet er oversatt til "eiendom" i den norske versjonen er av mindre betydning, da det ved tolkning av menneskerettigheter er av større betydning hva formålet med bestemmelsen er, enn hva den enkelte språkversjons ordlyd tilsier.

Konsekvenser

Skillet mellom eiendomsavståelse og rådighetsbegrensning har svært store konsekvenser for den enkelte. Dersom det er snakk om eiendomsavståelse er den klare hovedregel som kjent at det skal ytes full erstatning etter Grl. § 105. Dersom statens vedtak som gjelder din tomt derimot må karakteriseres som en rådighetsbegrensning er derimot den klare hovedregel at det ikke utløses rett til erstatning. Imidlertid er det åpnet for at erstatning også kan tilkjennes ved svært omfattende rådighetsbegrensning. Dette kan virke rimelig og nødvendig dersom en rådighetsbegrensning på noens eiendom gjør at eiendommen slett ikke kan brukes til det formålet eiendommen brukes til.

For staten har også skillet mellom eiendomsavståelse og rådighetsbegrensning flere konsekvenser enn hvorvidt det må utbetales erstatning. Mens adgangen til å pålegge rådighetsbegrensning er nokså vid, skal det mer til for at staten kan utøve ekspropriasjon. Det er flere lover som omhandler ekspropriasjon, blant annet plan- og bygningsloven og vegloven, men den mest sentrale loven er oreigningsloven (orl). I orl. § 2 oppstilles tre kumulative vilkår for at staten i det hele tatt kan ekspropriere. For det første oppstilles det et nødvendighetskrav jf. "trengst til eller for". For det andre skal det foretas en forholdsmessighetsvurdering der ulempene for eiendommens eier veies opp mot fordelene for samfunnet, jf. "mer til gagn enn skade" i § 2 annet ledd. For det tredje oppstilles det også et klarhetskrav i annet ledd, jf. formuleringen "tvillaust". Disse tre vilkårene må ikke være tilstede dersom det kun er snakk om rådighetsbegrensning. Imidlertid vil rådighetsbegrensninger kunne være utslag av myndighetsmisbruk dersom disse fremstår vilkårlige, unødvendige eller grovt urimelige.

Rettspraksis

Det finnes flere eksempler på dommer der grensedragningen er avgjørende og noe uklar. En av de mest omtalte dommene på feltet er den såkalte Strandlovdommen (Rt. 1970 s. 67). I dommen ble en eiendom i sin helhet rammet av byggeforbud, og saksøker anførte at dette måtte kvalifisere til å være ekspropriasjon. Riktignok var ikke eiendommen "avstått", jf. Grl § 105, men en så sterk innskrenkning av bruken måtte sies å være like omfattende. Følgelig ble det reist krav om erstatning.

Høyesterett kom i dommen til at erstatning ikke kunne gis. Det var med andre ord snakk om en rådighetsbegrensning som ikke kvalifiserte til erstatning. Høyesterett viste i Strandlovdommen til den også mye omtalte Konesjonslov-dommen (Rt. 1918 s. 403), der Høyesterett omtalte

en "helt eller delvis" overføring av eiendomsretten til staten eller andre. Videre ble det uttalt at det ikke utgjør noen forskjell om tilegnelsen er vesentlig eller uvesentlig. I Strandlovendommen bekreftet Høyesterett disse uttalelsene fra Konsesjonslov-dommen.

Av dette forstår vi at skillet mellom eiendomsavståelse og rådighetsbegrensning har store konsekvenser og at selv omfattende rådighetsbegrensninger kan vedtas uten at det utløser krav på erstatning etter Grl. § 105.

Spørsmål 2

a) Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) er en folkerettslig bindende avtale for stater som har undertegnet den. Dette innebærer også at EMD kan dømme statene dersom deres praksis er i strid med konvensjonen. Norge er blant annet dømt i barnevernssaker. EMK er også gitt forrang i norsk rett gjennom mrl. § 3, hvilket tilsier at EMK har høy rettskildemessig vekt.

Samtidig er Norge et suverent land med eget rettssystem. Følgelig skal Høyesterett gjøre en "selvstendig tolkning" av EMK, slik de selv har uttalt i Rt. 2005 s. 833 avsnitt 45. Dette er et grunnleggende tolkningsprinsipp. I samme avsnitt uttaler Høyesterett at de skal benytte "samme metode som EMD". I dette ligger det at EMD har stor innflytelse på anvendelsen av EMK i norske rettssaker.

Det viktigste poenget i nevnte dom er imidlertid at det er "i første rekke EMD som skal utvikle konvensjonen [EMK]. Og dersom det er tvil om forståelsen, må norske domstoler ved avveiningen av ulike interesser eller verdier kunne trekke inn verdiprioriteringer som ligger til grunn for norsk lovgivning og rettsoppfatning". Dette sitatet oppsummerer hvorfor EMD-praksis er en sentral rettskilde i norsk rett. EMD-praksis er ikke bindende slik Høyesterettspraksis er, men da EMD er gitt mandat som tolker av konvensjonen, skal det en del til for å fravike deres tolkning. Dessuten skal EMDs metode være styrende for Høyesteretts tolkning av konvensjonen.

Høyesteretts betraktninger av EMK P 1-1 i Rt. 2004 s. 1985 om barns fiskerett synes å være i tråd med rettstilstanden og forholdet mellom Høyesterett og EMD. De viser til EMD-praksis, og påpeker i avsnitt 69 hvorvidt statene har et spillerom. Dette er sentralt for å avgjøre i hvilken grad Høyesterett skal tolke bestemmelsen selvstendig og hvor stor vekt EMD-praksis bør gis i den konkrete saken.

b) Høyesterett oppstiller i avsnitt 69 hele fem grunner til at det ikke er nødvendig å avgjøre hvilken av reglene som får anvendelse. Ingen av grunnene blir utdypet eller begrunnet, og det fremgår ikke hvilken vekt de ulike grunnene er gitt.

De fem grunnene til at Høyesterett ikke fant det nødvendig å avgjøre hvilken av reglene som får anvendelse er 1. at det dreier seg om "beskjedne inngrep den norske lovbestemmelsen", 2. "bestemmelsens generelle karakter", 3. "karakteren av de offentlige interesser som har båret frem denne regelen", 4. "dispensasjonsmuligheten etter § 18 fjerde ledd" og endelig 5. rekkevidden av domstolsprøving av forvaltningsvedtak.

Ettersom Høyesterett kun ramser opp disse grunnene, er det nærliggende å anta at alle grunnene er relevante for beslutningen om at det ikke er nødvendig å ta stilling til hvilken av reglene som får anvendelse. Imidlertid er det tydelig at grunn nr. 3 viser til EMK P 1-1 annet ledd. Det virker å være Høyesteretts vurdering at "offentlige interesser" som ligger til grunn for reglene om barns fiskerett hjemles av formuleringen "use of property in accordance with the general interest".

Videre gir første grunn i opprømsingen, nemlig at det foreligger "beskjedne inngrep", grunn til å tro at Høyesterett mener at man i den konkrete saken ikke er over terskelen for inngrep i eiendomsretten etter EMK P 1-1. Det synes å ligge til grunn en forståelse av at EMD-praksis og statenes vide skjønnsmessige spillerom tilsier at terskelen for inngrep etter artikkelen settes høyere enn det inngrepet som foreligger i saken om barn fiskerett.

Det kan være grunn til å kritisere begrunnelsen for at Høyesterett ikke klargjør hvilken regel som kommer til anvendelse, fordi begrunnelsen er opprømsende. På den annen side synes det å være klart at alle fem grunner er gitt vekt og at bortfall av en av dem i en senere sak vil kunne lede til et annet resultat.

Ord: 1410